

KÖNYVTÁRAK ÉS TÁJÉKOZTATÁSI INTÉZMÉNYEK

Nemzeti könyvtárak

Lásd 235, 278

Egyetemi könyvtárak

05/221

MCABEE, Sonja L. – GRAHAM, John-Bauer: Expectations, realities, and perceptions of subject specialist librarians' duties in medium-sized academic libraries = J.Acad.Lib. 31.vol. 2005. 1.no. 19-28.p. Bibliogr. 6 tétel.

A szakreferensek feladatai közepes nagyságú egyetemi könyvtárakban: a vezetők elvárásai, a valóság és a munkatársak véleménye

Egyetemi könyvtár; Felmérés [forma]; Munkaszervezet; Szakreferens-szolgálat; Vezetés

A két amerikai könyvtáros szerző tanulmánya egy kérdőíves felméréséről számol be, amelyet 21 közepes nagyságú egyetemi könyvtár és az ott dolgozó 138 szakreferens körében folytattak le. Ez a vizsgálat három kérdésre keresett választ:

- Miképpen tudná a saját könyvtáruk (Jacksonville State University Library, JSUL) vezetése a dolgozókat rávenni egy korszerűbb tájékoztató szolgálat bevezetésére?
- A JSUL többet kíván-e munkatársaitól, mint a hasonló méretű és hasonló feladatokat ellátó felsőoktatási könyvtárak?
- Más-e a feladatok fontosságáról vallott felfogása a vezetésnek, mint a dolgozóké?

A szakirodalom áttekintése után a szerzők a vizsgálatba bevont huszonegy intézmény vezetőitől a szakreferensek munkaköri leírásait kérték be – a könyvtárakat véletlenszerű mintavétel alapján választották ki –, majd az ott dolgozó tájékoztató könyvtárosoknak egy hat pontból álló kérdőívet küldtek (ezt a cikk végén, a függelékben közlik), amelyben azt tudakolták, mi a munkaköre neve, mi a végzettsége, mióta dolgozik az adott munkahelyen, milyen státuszban dolgozik, hogyan értékeli a megadott tevékenységeket, van-e esetleges észrevétele.

A szakirodalom áttekintése és a kérdőívek értékelése nyomán kiderült, hogy a JSUL-ban egykor alkalmazott konzultatív szakreferensi modell már a múlté: a megkérdezettek 70%-a is arról számolt be, hogy a központi tájékoztató ponton dolgozik, és nem irodában fogadja az érdeklődőket. A munkaköri leírások is azt igazolták, hogy a JSUL vezetése reálisan ítéli meg, mit várnak a szakreferenseiktől: a tájékoztatás és oktatás teszi ki a munkaidő zömét, míg a többi teendőre (állománygyarapításra, tanszéki kapcsolattartásra, bizottsági feladatokra stb.) jóval kevesebb idő jut.

Az eredmények alapján a JSUL megalapozottan térhet át a tervezett „holisztikus” felfogású könyvtári tevékenységre és az ebből adódó új feladatkörök megfogalmazására.

(Murányi Lajos)

05/222

SIMS, Lee: Academic law library web sites: a source of service to the „pro se” user = Legal Ref.Serv.Q. 23. vol. 2004. 4.no. 1-28.p. Bibliogr. 108 tétel.

Egyetemi jogi könyvtárak webhelyei: szolgáltatások a laikus használók számára

Egyetemi könyvtár -jogtudományi; Honlap; Online üzemmód; Referenzsz

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

Az elmúlt évtizedben az internet terjedésével párhuzamosan rendkívüli mértékben megnövekedett a laikossági perek száma. Ugyanakkor a hagyományos, személyes referenz-kapcsolatok hanyatlóban vannak, és egyre többen veszik igénybe az online referenz-szolgáltatásokat. A szerző állítja, hogy az egyetemi jogi szakkönyvtárak számára a laikus használók kiszolgálásának az egyik legjobb lehetősége a könyvtár webhelye. A jogi információk online szolgáltatása erősen különbözik a hagyományos személyes referenzstól, mert az előbbinél kisebb az esélye annak, hogy a könyvtárost beperelik vagy jogászai tevékenységgel vádolják. A szerző áttekinti a laikus használók számára hasznos webhelyek jellemzőit, számba veszi az egyetemi jogi könyvtárakat, amelyek kínálják ezeket, példákat ad olyan webhelyekre, amelyeket kimondottan a laikus használó igényei szerint terveztek, és javaslatokat tesz a webhelyek megfelelő szerkezeti felépítésére.

(Autoref.)

Lásd még 228, 246, 253, 258-259, 272, 276, 282

Közművelődési könyvtárak

05/223

SLÍŽOVÁ, Daniela: Verejné knižnice v Slovenskej Republike v roku 2003 = Knižnica. 5.roč. 2004. 11-12.no. 518-522.p.

Közkönyvtárak a Szlovák Köztársaságban 2003-ban

Közművelődési könyvtár; Statisztika [forma]

A szlovák közkönyvtárak 2003-ra vonatkozó statisztikai adatai egyáltalán nem hízelgőek. Az állományok csökkentek, a gyarapítási keretek igen szűkösek. A kölcsönzési forgalom és a beiratkozott olvasók száma is csökkent. Növekedést pusztán az információs technológia területén lehetett regisztrálni, ahol a számítógépek és a szerverek száma növekedett. Igen elszomorító a helyzet a nagyobb beruházások, különösen a könyvtárápítás és -átalakítás területén. A cikkben közreadott táblázatok és grafikonok átfogóan szemléltetik a szlovák közkönyvtárak jellemző statisztikai adatait.

(Autoref.)

05/224

WINOGRODZKA, Katarzyna: Automatyzacja bibliotek publicznych 2004. Raport = Poradnik Bibl. 2005. 2.no. 7-13.p.

A lengyel közkönyvtárak automatizációja: 2004-es jelentés

Felmérés [forma]; Közművelődési könyvtár; Számítógépesítés

A Kulturális Minisztérium felkérésére a Lengyel Könyvtárosok Egyesülete kérdőíves felmérést készített a közkönyvtárak számítógépesítésének állapotáról. A kérdőíves felmérés 8 kérdéscsoportot érintett: a vajdasági és járási könyvtárak gépesítésének

állapotát, a könyvtári szoftvereket, a könyvtári gépesítés folyamatát, a digitalizálás, a finanszírozás, a kisebb könyvtáraknak nyújtott segítség állapotát. A vizsgálat a 2000-2004 közötti időszakra terjedt ki.

2004 júniusában Lengyelországban 8663 közkönyvtári szolgáltató hely működött. Közülük azoknak a száma, ahol a gépesítést megvalósították vagy folyamatban volt a megvalósítása, csupán 2223, vagyis 25,66% volt.

A megkérdezettek közül 100%-osan gépesített (valamennyi könyvtári munkafolyamatban) mindössze 294 volt, összesen 3,39%.

A vajdasági könyvtárakban 36 munkaállomástól 260 munkaállomásig mozgott a gépek aránya. A gépek beszerzési idejében nagy eltérések mutatkoztak, hiába rendelkeztek valahol nagy számú gépparkkal, ha azokat többségében 1996 előtt vásárolták. Még a nagyobb vajdasági könyvtárakban is előfordult, hogy 2001 óta nem vettek új számítógépet.

Minden vajdasági könyvtárban helyi hálózatban dolgoznak és állandó internet elérést biztosítanak. A hozzáférési sebesség 5 nagy vajdasági könyvtárban 512 kb/s, 3-ban 1 Mb/s, 1 helyen 2 Mb/s, 10 Mb/s 3 helyen, 100 Mb/s 1 helyen.

Csupán 7 vajdasági könyvtárban van minden munkaállomás helyi hálózatra kötve, a többiben a gépek 69-99%-a működik hálózatosan.

Még kevesebb az olvasói internet-elérések munkaállomásainak az aránya: a legmagasabb Gdańskban (46), a legkevesebb Poznańban (2). A legtöbb helyen térítést kérnek az olvasóktól az internet használatáért, átlagosan óránként 2-4 zł-t. Néhány könyvtárban nem kérnek térítést a használatért a gyerekektől, diákoktól és munkanélküliektől, hét helyen teljesen térítésmentes az internet használata.

A könyvtárak többségére jellemző, hogy átveszi a Nemzeti Bibliográfia adatbázisának adatait.

Hat vajdasági könyvtár vállalta állományának digitalizálását, négy könyvtár rendelkezik saját digitali-

zációs berendezéssel. Hat könyvtár tervezi a digitalizálást. A könyvtárak többsége a regionális anyagát, régi nyomtatványait, savas papíralapú dokumentumait, speciális gyűjteményrészeit digitalizálja.

A könyvtárak gépesítésének finanszírozása a városi és községi könyvtárakban többségében költségvetési forrásból származik. 366 könyvtár kapott céltámogatást, számos könyvtárnak sikerült privát szponzorokat találnia, alapítványi támogatást szereznie. Csupán 2 vajdasági könyvtár kapott átfogó programokból és projektekből támogatást.

A könyvtári rendszerek telepítésének tekintetében a MAK és a SOWA program vezet (843 és 461 installációval). Az ALEPH 9 helyen, a HORIZON és a VIRTUA 1-1 helyen működik.

A vajdasági könyvtárak a gépesítésben támogatják a kisebb könyvtárakat. Informatikailag segítik a könyvtári rendszerek telepítését, a MARC 21 formátumra való konvertálást, az integrált könyvtári rendszerek beüzemelését. Információs segítséget nyújtanak a könyvtári rendszerekkel, a számítógépes képzéssel kapcsolatban, a pályázati lehetőségekről. Közreműködnek az adatbázisok építésének szervezésében saját adatbázisaik közrebocsátásával.

A könyvtári automatizálás érdekében szervezeti és módszertani segítséget nyújtanak kisebb könyvtáraknak a döntéshozatalban, a tárgyi eszközök beszerzésében, a projektekhez fűződő konzultációval és módszertani támogatással, a módszertani segédletek szakfolyóiratokban való publikálásával.

Anyagi segítséget nyújtanak a saját szerveikhez való csatlakozással, hozzáféréssel, a közös katalógusok biztosításával, elektronikus hírlevelek és elektronikus postafiókok rendelkezésre bocsátásával.

Közreműködnek képzések szervezésében, könyvtári programok, számítógépes és internetes tanfolyamok biztosításával, gyűjtemény feldolgozásban, regionális bibliográfiai készítésében.

A könyvtárak gépesítését költségvetési források (18 vajdasági könyvtárban) és céltámogatások (10 helyen) vagy privát források (5 helyen) biztosítják.

Lengyelországban 379 járás található, ebből 65 városi, ezek közül 272 rendelkezik közkönyvtárral. Az automatizálás a járási könyvtárak 95,96%-ában megvalósult, közülük 65-ben (23,9%) teljes mértékű volt a gépesítés. Az internet hozzáférés aránya a járási könyvtárakban 93%-os, ebből az olvasói hozzáférések aránya 74%.

A könyvtárak közül 232 rendelkezik katalógus adatbázissal és 112 bibliográfiai adatbázist épít. Digitalizálással foglalkozott 11 könyvtár, 13 pedig tervezi a tevékenységet.

A könyvtárak automatizálási finanszírozásának fő forrása költségvetési (249 járási könyvtár), 62 könyvtár céltámogatásban is részesült. Jelentős részük kapott egyéb forrásból, magán szponzorálásból, alapítványoktól hozzájárulást a gépesítéshez.

A kérdőíves felmérésben városi (3063) és községi (5600) közkönyvtárak vettek részt. A felmérés szerint 250 városi (8%) és 36 községi (0,64%) könyvtárban minden könyvtári munkafolyamat integrált könyvtári rendszerrel van gépesítve. Az internet használatáért az olvasóktól 319 városi (40%) és 130 községi (17,13%) könyvtárban kérnek térítést. A térítés mértéke a különböző könyvtárakban hasonló, óránként 1-5 zł között mozog.

(Prókai Margit)

05/225

BLANKINSHIP, Donna Gordon: Let's go to the mall = Libr.J. 130.vol. 2005. 2.no. 44-46.p.

Könyvtár a bevásárlóközpontban: amerikai tapasztalatok

Könyvtárpropaganda; Közművelődési könyvtár

Amikor 2000-ben az *Indianapolis-Marion County Public Library* (IMCPL) egyik fiókkönyvtára „kinőtte” addigi helyét, a vezetés – kreativitásának (és a

véletlennek) köszönhetően – egy meglehetősen szokatlan helyet, egy bevásárlóközpontot talált forgalmas fiókja számára (*Glendale*), ahol az alapterület közel háromszorosára nőtt, a nyitvatartásnak igazodnia kellett az üzletekéhez, a forgalom megduplázódott, a kölcsönzött kötetek száma pedig 35-40%-kal nőtt. Ez a megoldás nem volt idegen az IMCPL számára, hiszen egyik fiókja régóta az indianapolisi gyermek-múzeumban működik. (A helyi múzeumok és iskolák katalógusait is integrálták a közkönyvtárak online katalógusaiba, így az olvasók a város valamennyi könyvtárában egyszerre tudnak tájékozódni.)

A bevásárlóközpontba telepített fiókkönyvtár nem egyedüli megoldás. A Seattle melletti *King County Library System* (KCLS) *Crossroads Bellevue* fiókja hasonló megoldást talált (2001-ben): nagysebességű internet-hozzáférést és foglalkozásokat kínál gyermeknek, fiataloknak és családoknak egy helyi bevásárlóközpontban. A KCLS a pozitív tapasztalatok nyomán további kisebb (ún. *Library Connection*) fiókokat nyitott, legutóbb 2004-ben a *Southcentert*. Ezek a létesítmények a felhasználókra koncentrálnak elsősorban, és úgy kínálják az olvasnivalót, mint a könyvesboltok. Nincs tájékoztató részlegük, és csak néha bukkan fel itt egy-egy főfoglalkozású, diplomás könyvtáros. Az elért forgalom nagysága, népszerűsége és a többi üzlettel való „szimbiózis”-a miatt sikeres ez a megoldás. (A cikkíró harmadik példája az Ohio állambeli Dayton Metro Library egyik fiókja, a *Huber Heights*.)

A költségek szempontjából is jól szerepelnek ezek a könyvtárak, mert bár kialakításuk valamivel drágább, mint a hagyományosaké, a kölcsönzött kötetek száma (az alapterületre vetítve) az átlag négyeszerese, így jóval olcsóbbak, mint a többiek. A bevásárlóközpontok könyvesboltjai sem konkurencsei, hanem partnerei ezeknek a könyvtárnak, amelyek „oázist” jelentenek a betérők számára.

((Murányi Lajos)

05/226

BIRD, Angela – TEDD, Lucy A.: Reader development and ICT. An overview of projects in Welsh public libraries = J.Librariansh.Inf.Sci. 36.vol. 2004. 4.no. 159-174. p. Bibliogr.

Olvasásfejlesztés és információtechnológia. Walesi közkönyvtári projektek áttekintése

Felmérés; Információtechnológia; Közművelődési könyvtár; Olvasás

Nagy-Britanniában számos kormányzati dokumentum foglalkozott az 1990-es és 2000-es években azal, hogy a közkönyvtárak milyen fontos szerepet töltenek be az olvasás népszerűsítése és az információtechnológia alkalmazása terén. A People's Network program keretében négyezer közkönyvtárat szereltek fel korszerű számítógépekkel, internet-eléréssel, munkatársaikat pedig kiképezték a számítógépek használatára és a használók segítésére. A program sikeres megvalósítását követően a közkönyvtárak érdeklődése afelé fordult, hogy hogyan lehetne az információtechnológiát az olvasás népszerűsítésére felhasználni.

Az infrastruktúrát biztosító People's Network program kezdeti tapasztalatairól beszámoló jelentés szerint a könyvtárakba csak a számítógépek miatt járó látogatók 40%-a később könyvtári tag lett. Walesben az átlagnál nagyobb arányban vonzotta a program a fiatalokat és a férfiakat, és alábbi pluszt eredményezte az olvasás népszerűsítése szempontjából:

- lehetőséget adott a közös érdeklődésű olvasók találkozására és véleménycseréjére,
- az önálló olvasmányválasztásra
- és egyéb tevékenységekre, például a szerzőkkel való webes csevegésre.

Walesben egy hároméves (2002-2004) projekt keretében, melyet 300 ezer fonttal támogatott a Lottóalap (Estyn Allan – Branching out in Wales), olvasóközpontú, magát a könyvtárat és gyűjteményét

aktívan propagáló szolgáltatások kialakítását tűzték ki célul. Mind a 22 közkönyvtári hálózatban külön felelőse van az olvasás népszerűsítésének.

Give me a Break néven országos olvasási programot hirdettek meg, amely az említett 22 könyvtári hálózat számára ötletekkel és segédletekkel szolgál (www.givemeabreak.org). Az olvasás népszerűsítésével foglalkozó munkatársak körében végzett felmérés tanulsága, hogy bár a könyvtárosok és az olvasók is elismerik az új technológia hasznosságát az olvasás népszerűsítésében, néha célzottan fel kell hívni az olvasók figyelmét a megfelelő webhelyekre (Whichbook – www.whichbook.net, Stories from the Web – www.storiesfromtheweb.org stb.).

Az országos program weblapja 2004 májusától üzemel. Ez az első, olvasóknak szóló weblap Walesben; információi kétnyelvűek és mind az angol, mind a walesi nyelvű műveket népszerűsítik; célközönségüket elsősorban a 40 évesnél fiatalabbak, az időhiánnyal küzdők jelentik, akik nem tudnak eljutni a könyvtárakba. Az ajánlott könyvek fiataloknak szólnak, vonzó külsejűek, a férfiakat és nőket egyaránt érdeklik, walesi vonatkozásúak.

A walesi People's Network program jövőjéről átfogó elemzés készült (www.cymal.wales.gov.uk).

(Hegyközi Ilona)

Lásd még 249, 266, 269, 271, 285

Tudományos és szakkönyvtárak**05/227**

ÂDROVA, G.V.: Nekotorye voprosy avtomatizacii naučnyh bibliotek = Naučn.Teh.Bibl. 2004. 12.no. 32-36.p.

Néhány kérdés a tudományos könyvtárak automatizálásával kapcsolatban

Általános tudományos könyvtár; Számítógépesítés

Az utóbbi időben a szakirodalomban sok figyelmet szentelnek az új technológiák könyvtári gyakorlatba történő bevezetésének. A szerző arra a kérdésre keresi a választ, mit tehetnek a könyvtárak azért, hogy ne legyenek kiszolgáltatva a programozók döntéseinek, hanem ők mondhassák meg a fejlesztési irányokat. Véleménye szerint a könyvtárak számítógépesítésének egyetlen akadálya, hogy a hagyományos gyakorlat aktívan és keményen ellenáll az új technológiáknak. Ennek alátámasztására teszi fel és válaszolja meg az alábbi kérdéseket.

1. kérdés: Mit jelent a könyvtár automatizálása általában, és ezen belül a tudományos könyvtárak számára?

Válasz: Automatizálnak nevezhető-e a könyvtár, amikor saját honlapja, internetes csatornája, helyi hálózata, számos munkaállomása, 1,5 rekordos információs állománya van, ugyanakkor a könyvtárosok még mindig ceruzával kartonokra írják a dokumentumok jelzetét a nyomtatott betűrendes tárgymutató alapján? És a szomszédos épületben lévő részlegek még tájékoztatási célra sem tudják használni az elektronikus katalógust? A megoldás az lehet, hogy a teljes könyvtári folyamatot gépesítik, ehhez azonban hozzáértő szakemberek szükségesegek.

2. kérdés: Kinek kell kidolgoznia a programokat? Kinek kell koordinálnia a munkát a könyvtáron belül? Ki elemzi az elvégzett munkát, és dönt a korrekciókról? Kivel lehet konzultálni, ki ad tanácsokat? Végül, személy szerint ki a felelős ezekért a speciális munkákért?

Válasz: Egyszerűnek tűnik kijelenteni, hogy át kell szervezni a tudományos könyvtárat, és létre kell hozni az innovációs technológiák bevezetésével foglalkozó részleget, a vezető beosztások között pedig

az automatizálásért felelős igazgatóhelyettesi munkakört. A gyakorlatban azonban mindenki másban jelöli meg a könyvtár-automatizálási feladatokat, egyesek a helyi hálózat felállításában, mások az elektronikus katalógusok létrehozásában. Ebből az következik, hogy a feladattal különböző könyvtárakban más-más részleg foglalkozik (van ahol a műszaki osztály, van ahol a tájékoztatási részleg), más-más szintű irányítással (osztályvezetőtől a gazdasági igazgatóhelyettesig). A fő okot a megfelelő szabályozások hiányában lehet keresni.

3. kérdés: Miért nincsenek meg a szükséges szabályozások, vagy legalább a módszertani ajánlások? Ha már nincsenek, az egyes könyvtárakban ki jogosult arra, hogy kidolgozásukat kezdeményezze? Milyen főhatósághoz lehet fordulni bonyolult esetekben?

Válasz: Ezek már olyan összetett kérdések, hogy megoldásukhoz először az irányítással foglalkozó munkatársak továbbképzését kellene megoldani. Nemrég még pontosan kidolgozott rendszerben folyt a tudományos és közkönyvtárakban dolgozók továbbképzése. Ezt kellene megújítani.

4. kérdés: Honnan vegyék a munkaerőt?

Válasz: Ez nagyon komoly probléma, mivel egyrészt nagy az igény a szakképzett könyvtárosok iránt, másrészt az irányító szervek részéről érzékelhető a könyvtári szakma lebecsülése. A munkaerőhiány miatt „boldog-boldogtalant” felvesznek, így aztán igazán sem könyvtári szakmai kérdésekről, sem az automatizálásról nem lehet komolyan beszélni. A megoldás a képzési rendszer átalakításában, illetve a munkaügyi központok általi megfelelő finanszírozásban rejlik. Elsősorban nem vezetőkre és marketingesekre van szükség, hanem a dokumentumok tudományos feldolgozását végző, számítógépes munkában jártas katalogizáló könyvtárosokra, módszertanosokra, bibliográfusokra. Ilyen szakemberekre támaszkodva a könyvtárak automatizálásához szükséges idő jelentősen rövidülhet.

(Viszocsekné Péteri Éva)

05/228

ZÄGL-KUMPF, Ursula: Von der ZBL zur ZB MED
Bonn: Eine zentrale Fachbibliothek mit zwei Standorten Oder: Wie die Vernunft siegt = Bibliotheksdienst.
38.Jg. 2004. 9. no. 1039-1042.p.

A Német Központi Mezőgazdaságtudományi Könyvtár integrálása a bonni egyetemi könyvtár kari könyvtárába. Országos szakkönyvtár két székhellyel, avagy Győz az ésszerűség

Egyetemi könyvtár; Országos szakkönyvtár -mezőgazdasági; Támogatás -pénzügyi -állami, hatósági

A német agrártudományi szakkönyvtár sorsa rendkívül fordulatos. Elődje az 1847-ben alapított Királyi Mezőgazdasági Tanoda poppelsdorfi könyvtára volt, az intézmény utóbb mint Porosz Királyi Mezőgazdasági Akadémia működött, majd a bonni Egyetemi Könyvtár alapításakor annak szakrészlege lett. 1950-ben a Német Tudományos Társaság a mezőgazdaság és környezetfejlesztés tudományos szakkönyvtárává nyilvánította, 1983-ban új épületbe költözhetett, a bonni Nuss-allén kapott a könyvtár természettudományi és orvostudományi szakrészlegével közös otthont, s bár azóta a gyűjtemény többször is gazdát cserélt, helyileg ma is a Nuss-allén található.

Új fordulatot jelentett a „Kék lista”-ra (a kiemelten támogatott tudományos intézmények jegyzékére) való felvétele 1992-ben. Ezzel a gyűjtemény előkelő helyre került: az NSZK három kiemelt szakkönyvtára (a kölni Orvosi-, a hannoveri Műszaki és a kielii Közgazdasági Könyvtár) után az ország negyedik szakkönyvtárává vált mint Német Központi Mezőgazdasági Könyvtár (Deutsche Zentralbibliothek für Landbauwissenschaften).

1998-ban ismét váratlan, de ezúttal a könyvtár számára kedvezőtlen fordulat történt: egy felülvizsgálat után törölték a „Kék Listá”-ról, a számítógépesítés hiányosságaira és szervezeti problémákra hivatkozva; ugyanakkor a minősítő bizottság javasolta az államszövetségi és a tartományi szerveknek: vizs-

gálják meg, mi módon lehetne a mezőgazdasági irodalmi ellátásról a jövőben igényesen gondoskodni. A megoldás a könyvtár kétfelé választása lett: az élelméztudományi és a környezetvédelmi gyűjteményt 2001-ben a személyzet felével együtt a bonni Központi Orvosi Könyvtárhoz csatolták, (arra hivatkozva, hogy ezek irodalmát ez a könyvtár is gyűjti, így a kettősség az átszervezés után elkerülhető lesz), míg a hagyományos agrártudomány állományát és gondozásának feladatát a bonni Egyetemi és Tartományi Könyvtár vette át.

Az átszervezésből a könyvtár mindennapi használói keveset vettek észre, a kettészelt intézmény ugyanis változatlanul a Nuss-allén működött, és a két fenntartó könyvtár szoros együttműködésben igyekezett a szolgáltatások színvonalát megőrizni. Ennek ellenére a hagyományos agrártudományi gyűjteményben hatalmas lyukak jelentek meg. Ez készítette az Egyetemi és Tartományi Könyvtárat arra, hogy a gyűjteményt 2003-ban átadja a Központ Orvosi Könyvtárnak. Most ismét együtt van az élelméztudományi, a környezetvédelmi és az agrártudományi részleg. Azt tervezik, hogy az Egyetemi és Tartományi Könyvtár keretei között legalább is virtuálisan kialakítanak ismét egy mezőgazdasági szakkönyvtárat. Győzött a józan ész – jegyzi meg a beszámoló írója.

(Katsányi Sándor)

Gyermek- és ifjúsági könyvtárak

05/229

POPOVA, Nataliá Fedorovna: Čto znaet rebenok ob Internetu = Biblioteka. 2004. 9.no. 26-28.p.

Mit tudnak a gyerekek az internetről?

Gyermekkönyvtár; Gyermek- és ifjúsági olvasók; Számítógép-hálózat; Szolgáltatások használata

Ukrajna legtöbb gyermekkönyvtárában még csak most kezdődik a számítógépesítés és az internet használata, a herszoni megyei gyermekkönyvtárnak azonban szerencséje volt, és bekerült az első korszerűsítési hullámba.

A könyvtárnak megvoltak ehhez a tapasztalatai: bibliográfiai adatbázisukat több mint tíz éve építik az új beszerzések alapján, folyamatosan gyarapodik az elektronikus dokumentumok állománya és a géppel olvasható hordozókon lévő gyűjtemény. Kidolgozták az információs világrendszerbe történő bekapcsolódás koncepcióját: egyrészt a fiatalok információhasználatára terén, másrészt mint információszolgáltató, és a könyvtár az elektronikus források közötti eligazodás „navigátora” feladatot is vállalja. A szakemberek egyhangúlag állítják, hogy a gyerekek számára különösen fontos az elektronikus forrás megválasztása, segítségnyújtás a válogatási szokások kialakításában, a kapott információk elemző megértésében (a feladat ugyanaz, mint a nyomtatott könyvek esetén).

A koncepció megvalósítását végző munkacsoport a következő alapokra épített:

- az elektronikus források kiegészítik a hagyományosokat, a könyvtár hagyományos infrastruktúráját bővíti a honlap;
- az internetes szolgáltatások bővítik a könyvtári szolgáltatásokat;
- az olvasókkal folytatott munkában új feladat jelenik meg, az „információs körforgás” biztosítása, azaz az elolvasott könyv ösztönzi az internetes keresést, és fordítva: a bibliográfiai vagy faktorgrafikus adatbázisokban történt keresés találatai alapján az olvasó kéri a könyveket.

A gyakorlati megvalósítás azonban bonyolultnak bizonyult. A legnehezebb feladat az internet-használat költségeinek előteremtése volt, hogy a gyerekek

anyagi-társadalmi helyzetüktől függetlenül, egyenrangúan tudjanak élni a lehetőséggel. A megoldást az USA ukrainai követsége által hirdetett „Internet a közkönyvtárak olvasói számára” c. pályázat segítette. Az elnyert támogatás elegendő volt a szükséges berendezések megvételére, és két éves előfizetésre az internet-szolgáltatóknál.

2002 júniusában kezdtek hozzá a könyvtár honlapjának fejlesztéséhez. A munkát segítették egyrészt az olvasók, másrészt az ukrán és orosz, valamint a svájci gyermekkönyvtárosok a Chillas európai projekt keretében. A könyvtár honlapja a következő elemeket tartalmazza:

1. Bibliográfiai adatbázisok
2. Szöveges és képdokumentumok, ezen belül:
  - a gyerekek alkotásai,
  - helytörténeti-helyismereti publikációk,
  - könyvtári rendezvények forgatókönyvei és ezek tervezetei,
  - helyi írók gyermekek szóló művei
  - tájékoztató a könyvtárról,
  - ún. dinamikus információk (új szerzemények, aktuális oldalak, rendezvények stb.)
  - Tervezett oldalak: a herszoni iskolások tudományos és kutató munkái, valamint a múlt század elején kiadott gyermekkönyvek.
3. Navigációs eszközök

Az ukrán állami gyermekkönyvtárral, valamint a szevasztopoli és nyikolaevi városi gyerekkönyvtárakkal együttműködve megkezdték a források közös építését és hasznosítását. A könyvtárosoknak lehetőségük nyílt arra, hogy áttekintsék a gyermekeknek szóló, és a gyermekekkel foglalkozóknak szánt elektronikus forrásokat.

A 21. század pragmatikus gondolkodású fiataljai ugyanúgy szeretik a meséket és mágikus történeteket, mint elődeik. Az internet-szolgáltató osztály munkatársai elemezték, milyen célból keresnek a gyerekek az interneten. Az eredmény az alábbi sorrendet adta:

- művelődési – információkeresés iskolai alkotófeladatok (dolgozatok, fogalmazások) megoldásához;
- az internettel folytatott munka gyakorlása;
- kommunikációs – a 12-15 éves korcsoportban a kapcsolattartás az egyik pszichológiai jellemző;
- pihenés/szórakozás – elsősorban az alsó tagozatosokra jellemző;
- önkifejezés – elsősorban a tehetséges gyerekek vesznek részt a könyvtárak programjaiban.

Arra a kérdésre, hogy a gyerekek miért részesítik előnyben az internetet a többi információforrással szemben, a következő válaszokat kapták:

1. multimédiás és hipertext eszközök,
2. gyors információkeresés,
3. az így kapott információk szabad felhasználási lehetősége anélkül, hogy az eredeti szöveg sérülne;
4. interaktív kommunikáció.

A számítógépes korszakba lépve a gyermekkönyvtárra még egy fontos feladat hárul: a gyerekek szociális és pszichológiai felkészítése az információs társadalomra. A könyvtáros ugyanakkor megmarad elemzőnek is: ő választja ki a gyerekek és kamaszok számára az internetes forrásokat, határozza meg az ajánláshoz szükséges válogatási kritériumokat.

(*Viszocsekné Péteri Éva*)

Iskolai könyvtárak

05/230

BUCKINGHAM, Ruth – McNICOL, Sarah: Schools and public libraries working together: a follow-up research project to extend reader development = Sch.Lib. 53.vol. 2001. 5.no. 14-15.p.

Iskolák és közkönyvtárak együttműködése a fiatalok olvasási kedvének előmozdítására

Együttműködés -szakerületi; Felmérés [forma]; Ifjúság nevelése olvasásra; Iskolai könyvtár; Közművelődési könyvtár

Ruth Buckingham disszertációjában 2001 áprilisában azt vizsgálta, hogy az iskolai olvasás-propaganda és a készségfejlesztés milyen hatással van a tanulók olvasási szokásaira. A *School Librarian*-ben publikált tanulmány után – ekkor már a Wight-szigeti Közkönyvtárak (Isle of Wight Public Libraries) dolgozójaként – újabb felmérést készített, de már Sarah McNicollal, a University of Central England könyvtárának munkatársával közösen a kutatás folytatására vállalkoztak, amely az iskolai és a közkönyvtárak olvasásfejlesztő tevékenységét – azok sajátosságait – vizsgálta. Az eredményeket ebben a cikkben foglalták össze. (A kutatási beszámoló teljes szövege a www.ebase.uce.ac.uk/projects/reader_development.htm címen olvasható.)

2002 szeptemberében több elektronikus levelező fórumon a 11-16 évesek körében folyó olvasás-fejlesztéssel és olvasás-propagandával kapcsolatos kérdéseket tettek fel. A kért információk az alábbi témákat ölelték fel: a tevékenység rövid leírása, az érintett gyermekek száma és kora, a többi résztvevő, nehézségek, előnyök. Rákérdeztek az iskolai és a közkönyvtárak szerepével kapcsolatos álláspontra is. Tizenkilenc válasz érkezett, nyolc iskolai és tizenegy köz- vagy közös könyvtárban dolgozó könyvtárostól. (Bár a minta kicsi volt, részletes képet adott a végzett munkáról és annak nagyságáról.)

Az olvasás-fejlesztéssel kapcsolatos tevékenység-típusok között szerepeltek olvasó-programok, olvasó-csoportok, díjak, írók meghívása, fesztiválok, könyvesbolt/könyvvásár, könyvklubok, kiállítások, mese-rendezvények, ismertetések, tantervi tevékenységek, tanuló-könyvtárosok és könyvajánlások. Az egyik válaszadó kijelentette, hogy minden könyvtáros tevékeny szerepet játszik az olvasó-ne-

05/231

TARASENKO, A.A.: Rol' i sodержanie čtenia v usloviáh izolácii v penitencijarnyh učreždeniáh = Naučn. Teh. Bibl. 2004. 12.no. 36-40.p. Bibliogr. 8 tétel.

Az olvasás szerepe és tartalma a börtönkönyvtárakban

Börtönkönyvtár; Olvasás

Egy, a tomszki területen lévő büntetésvégrehajtási intézetben felmérést készítettek a 6-8 évre ítélt, magánzárkában tartott rabok olvasási szokásairól. A vizsgálatba bevont 13 fő szemmel láthatóan is eltért a többi fogolytól (degeneratív mimikájuk könnyörtelen, emocionálisan szánalomra méltó, szélsőségesen impulzív személyiségekre utalt).

Nem lehet állítani, hogy ezek az emberek korábban nem olvastak. Magányukban azonban a könyvek maradtak az egyetlen olyan társuk, amelyekkel megoszthatták gondolataikat. Olvasási szokásaikat tekintve kezdetben detektívregényeket és erotikus könyveket olvastak, mások a büntetőjog vagy az orvostudomány (szexológia) iránt érdeklődtek. Idővel azonban „mindenevővé” váltak. Ahogy a börtön igazgatója elmondta, a halálra ítélt leveleikben sokszor osztják meg a könyvekről szerzett benyomásaikat. Sokan bevallják, hogy életükben nem olvastak annyit, mint rabságuk alatt. A *Tomszki híradó* (Tomszki vestnik) c. lapban megjelentek a rabok versei is. Amikor nyomtatásban megjelent műveiket kézhez kapták, érezték meg először a kapcsolatot a külvilággal. Ezután mindegyiküknek megjelent a saját vonzalma és az olvasás során kedveltebb témakörök.

A fogva tartottak korszerű olvasásigényeiből kiindulva a választ arra a kérdésre, hogy mit jelent a könyv a magányban, az alábbiakban lehet összefoglalni:

velésben, aminek során az olvasás „élvezetes, izgalmas és gyümölcsöző tapasztalattá válhat”. A közkönyvtáraknak számos olyan erőssége van, amely ki tudja egészíteni az iskolai könyvtárakat, és erősíteni azt a nézetet, hogy az iskolai kereteken kívül az olvasás és a könyvek szórakoztatók. Bár egyetértés volt a két könyvtártípus együttműködéséből adódó előnyök tekintetében, többen nem tudták, hogy bizonyos esetben mi is lenne a speciális feladatuk. (Az egyik iskolai könyvtáros bevallotta, hogy nincs tisztában azzal, mi a közkönyvtárak szerepe az olvasás propagálásában.)

A felmérést azután egy sor iskolai esettanulmány követte – ezt Wolverhamptonban és Wight szigetén végeztek –, amely a könyvtárossal és diák-csoportokkal (focus groups) folytatott interjúból állt. A legérdekesebb eredményeket a diák-csoportoktól kapták, ezek a könyvtárakra, az olvasási szokásokra, az olvasással kapcsolatos attitűdökre, tevékenységekre és eseményekre vonatkoztak.

Kiderült, hogy a sikeres olvasás-propagandában a legfontosabb a) a felkészült személyzet, b) a célközönség ismerete, c) a megfelelő környezet és d) a partnerkapcsolatok.

Összegzésképpen megállapítható, hogy nehéz az együttműködésre időt találni, de ez hosszú távon megtérül. Jelenleg túl sok függ az egyéni lelkesedéstől, érdemes volna a szervezett szakmai tevékenységre (mint amilyen a *CILIP* és a *Reading Agency*) és a jelenlegi országos kezdeményezésekre is támaszkodni. A legfontosabb azonban a két könyvtártípus együttműködése, egymás munkájának jobb megismerése, akár közös továbbképzések vagy értekezletek révén.

(*Murányi Lajos*)

1. Ahogy a mennyiség átmegey a minőségbe, úgy kezdi ösztönözni az olvasás az agy aktív működését.
2. Megjelennek az intellektuális igények.
3. A lelki táplálék elsőbbséget élvez, lényegesebbé válik a többi igénynél.
4. Növekszik a kapcsolatok szintje.
5. Az élet harmonikusabb lesz, az érzelmek felélénkülnek, pozitív kicsengéssel.
6. Megjelenik az intellektuális szabadság fogalma: az információválasztás szabadsága még a betonkockában is érezhető.
7. A társadalmi kivetettség érzését felváltja az érzés, hogy része a világnak.
8. Új életet akarnak kezdeni.
9. Mit ad mindez? Segít-e visszatérni a társadalomba? Ha nem, akkor is az olvasás boldogságot jelentett, segített túlélni a nehéz éveket.

Ha az olvasás egészét vizsgáljuk, a kért könyvek tartalma szerint a következő fejlődést lehet tapasztalni:

1. rövid krimik orosz szerzőktől,
2. krimik orosz és külföldi szerzőktől, fantasztikus irodalom, rémségek, szerelem, kalandok;
3. történelmi kalandregények, sci-fik, szerelem, ismeretterjesztő irodalom;
4. történelmi, dokumentumregények, klasszikusok, tudományos problémák (történelem, filozófia, pszichológia, természettudományok).

Megfigyelték, hogy az olvasásban is érzékelhető a vezető szerepe, hatása a többiek érdeklődésének fejlődésére. Ez odáig vezetett, hogy egy egész zárka ugyanazt kezdte olvasni, amit a hangadó választott: voltak zárkák, ahol például szórakoztató irodalmat nem vettek kézbe. A legérdekesebb, hogy amikor a „vezető” kiszabadult, a hatása sokáig megmaradt, bár a foglyok összetétele folyamatosan változott.

Fontos szerepet játszik a könyvtáros ajánlása is: sokszor olyan könyvet kérnek, amelyet a könyvtáros maga szeret.

Összefoglalásként a börtönkönyvtárak néhány speciális feladata:

1. Az ún. nagy, romantikus életutak leleplezése, a börtön folklor kiszorítása az igazi kulturális értékek bemutatásával.
2. Kapcsolattartási tréningek szervezése – vitáégető morális témákban, szerepjátékok, ún. Jószág órák.
3. Segítség a társadalmi kapcsolatok rendezésében, találkozók szervezése a külvilággal.
4. Az alkotó törekvések támogatása és fejlesztése a különböző alkalmazott művészeti ágazatokban, a könyvek restaurálásban.

(Viszocsekné Péteri Éva)

05/232

LEDVINOVÁ, Jitka: Vezeňské knihovny v západním svete a v České republice 1. část = Čtenář. 57. roč. 2005. 1.no. 22-24.p.

A börtönkönyvtárak helye a nyugati világban és Csehországban. 1.rész

Börtönkönyvtár

LEDVINOVÁ, Jitka: Vezeňské knihovny v západním svete a v České republice. 2.část = Čtenář. 57.roč. 2005. 2.no. 64-65.p.

A börtönkönyvtárak helye a nyugati világban és Csehországban. 2.rész

Börtönkönyvtár

LEDVINOVÁ, Jitka: Vezeňské knihovny v západním svete a v České republice. 3.část = Čtenář. 57.roč. 2005. 3.no. 95-97.p.

A börtönkönyvtárak helye a nyugati világban és Csehországban. 3.rész

Börtönkönyvtár

A börtönkönyvtár fogalmának meghatározása hiányos, ha pusztán „börtönben található könyvtár”-

ként definiáljuk. Pontosabban a börtönkönyvtár „a szabadságuktól megfosztott elítéltek könyvtári szolgáltatásokkal való ellátását biztosító intézmény”.

A börtönkönyvtár intézményének valójában egyszerre kétféle, egymástól jelentősen eltérő intézménytípus elvárásainak kell megfelelnie. A börtön intézménye szigorú zárttságával és büntető jellegével, a könyvtár pedig a nyitottsággal, szabad hozzáféréssel egyszerre jelenik meg benne.

A két intézmény történeti fejlődése is jelentősen különbözik egymástól. A börtönkönyvtár szolgáltatásával kapcsolatban fölmerül, hogy kit is szolgál valójában az intézmény: az elítélteket vagy az ítéletvégrehajtó apparátust. A börtönkönyvtár egyszerűen csak könyvtár a börtönben, vagy a börtönprogram elválaszthatatlan rehabilitációs része is egyben. A könyvtár sikeres működése szempontjából nem választható szét mereven a kétféle küldetés.

A börtönkönyvtár funkcióját ötféle szempontban határozhatjuk meg. A *művelődés* teljesítésében heterogén igényeknek kell megfelelnie, az analfabetizmustól a közép, esetenként felsőfokú végzettségig. Ehhez széleskörű és különböző mélységű irodalommal szükséges rendelkeznie.

A börtönkönyvtár *rehabilitációs funkciója* terápiás programokban valósulhat meg, például a biblioterápiában.

A könyvtár a börtönben *információs központként* működhet, ahol a börtön szervezetéről, a fogva tartottak jogairól és kötelességeiről, valamint a külső világról egyaránt rendelkeznek információkkal.

A könyvtár a börtön *kulturális központja* is, ebben a funkciójában olyan tevékenységeket szervezhet, amelyek rendezvényeket, szakköröket, klubokat, összejöveteleket jelenthetnek.

Fontos a könyvtár *rekreációs, szabadidős funkciója* is, hiszen a börtönben a fogva tartottak elvileg rengeteg „szabadidővel” rendelkeznek. Ennek az eltöltését szolgálhatja a könyvtár még akkor is, ha az olvasás értéktelen, pihentető olvasmányokhoz társul. A börtönszemélyzet számára még ez is előnyös lehet az agresszió és a feszültségek levezetésében.

Valamennyi funkciónak természetesen aligha felel meg minden börtönkönyvtár, de választhat, hogy melyik funkciót részesíti előnyben.

A börtönkönyvtárak keletkezése szorosan összefügg a börtön intézményének a létrejöttével a 18-19. század fordulóján. A könyvek az európai és amerikai tömlöcökben már korábban, a 17. században is jelen voltak, de egyáltalán nem volt rendszeres a hozzáférésük, többnyire néhány lelkésznek a fáradozásaként sikerült hozzájuk jutni.

A 19. században a könyvek célja az elítéltek javító szándékú nevelése volt, ezért gondosan megválogatták a könyveket. Tartalmilag többnyire vallásos és erkölcsileg felemelő irodalom jelentette a könyvtárat. A könyvtáros szakma fejlődése a 19. században igen erőteljes volt; rohamosan növekedett ekkor a nyilvános könyvtárak száma. A börtönkönyvtárak ekkor hanyatlásnak indultak, sokszor megszűntek.

A 20. században újra felfedezték jelentőségüket, szoros kapcsolatban azzal a reformmozgalommal, amely a rehabilitációt hangsúlyozta. A börtönszemélyzet is felismerte, hogy a könyvtárak rendfenn tartó és nyugtató értékekkel rendelkeznek.

A 20. század 30-40-es éveiben folytatódott a század eleji fejlődés erősödése, megnőtt az irodalom műveltségnevelő szerepe. Az 50-70-es évek között különböző terapeutas módszerek elterjedése jellemző. A 70-es évek jogi reformja a börtönök változását hozta. Javult a külvilággal való kommunikáció, a nyilvános könyvtárakkal való kapcsolat. A jelenlegi börtönkönyvtárakban mindenekelőtt az emberi jogokra és az olvasási igényre helyeződik a hangsúly. Az időlegesen fogva tartott személyeknek ugyanúgy joguk van az információkhoz, könyvekhez való hozzáféréshez, mint szabad társaiknak.

Az elítéltek gyakran eltérnek, különböznek a kinti társadalomtól, könyvtári szempontból főként az átlagosnál jellegzetesen alacsonyabb műveltségi szintben nyilvánulnak meg, ami szorosan összefügg az olvasással. Az elítéltek jelentős része teljesen vagy funkcionálisan írástudatlan.

Az elítéltek viselkedését nem csupán saját individuális személyiségi struktúrájuk, hanem a többi elítélttel való együttműködésük is meghatározza. A börtönközösséghez való alkalmazkodás a szubkulturális szabályok, értékek, szerepek, nyelvek, szokások, rituálék betartását jelentik. A börtön szubkulturája gyakran olyan erő lehet, amely a börtön rehabilitációs intézményrendszerével szembe helyezkedik.

A könyvtárosnak ismernie kell a börtön szubkulturális, íratlan szabályait. Az elítéltek társadalmi szükségleteiben is érvényesülnek a Maslow-féle keretek. Ha az alsóbb szintű igények kielégítenek (étel, meleg, biztonság-érzet), minimális érdeklődés mutatkozik a magasabb szükségletek iránt, amiket a könyvtár elégíthet ki.

Az alacsony képzettségi színvonal és írástudás ellenére magas azoknak a fogva tartottaknak az aránya, akik a könyvtárat használják. Jellemző, hogy azok is könyvtárhasználók lesznek a börtönben,

akik korábban nem voltak azok. Az olvasás a börtönben könnyen elérhető, közkedvelt szabadidős foglalkozás. Az elítéltek olvasási szokásaira jellemző a szépirodalom, főként a bestsellerek kedvelése, de megjelenik a komolyabb irodalom olvasása is. Szakirodalomban a jogi anyagok, a paranormális jelenségek, a pszichológia, a nem keresztény vallások, a híres személyiségek életrajzainak kedvelése jellemző.

Az olvasók irodalmi irányultsága a büntetés letöltésével változik. Általában három típusú olvasó jellemző a börtönkönyvtárakban: az olvasási tapasztalatokkal nem rendelkező, az olvasási és könyvtári tapasztalatokkal rendelkező, de rendszertelen és kaotikus olvasó, valamint az önálló irodalmi orientációra képes, gyakorlott olvasó.

Az olvasás a börtönélet fontos része, amely segítheti az elítélteket abban, hogy életük nehéz szakaszán könnyebben átvesszenek.

(Prókai Margit)

MUNKAFOLYAMATOK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK

Állomány, állományalakítás

05/233

WHITE, Sonya – DAVIES, J. Eric: Simplifying serials sourcing. A case study in decision support for managing electronic journals access = Bottom Line. 18.vol. 2005. 1.no. 7-13.p. Bibliogr.

Az időszaki kiadványok beszerzésének egyszerűsítése. Az elektronikus folyóiratokhoz való hozzáfé-

rés kezeléséről hozott döntések támogatása – esettanulmány

Egybehangolt állományalakítás; Elektronikus folyóirat; Esettanulmány [forma]; Felsőoktatási könyvtár; Folyóirat-előfizetés; Modellálás; Vezetés

Az emberiség tudásának fejlődésében mindig is fontos szerepe volt a tudományos eszmecserének, a gondolatok, felfedezések, módszerek megosztásának. A technika fejlődésével a kommunikáció egyre fejlettebb, és egyre nagyobb mennyiségű tudás